

รักวัวให้ผูก...รักลูกทำอย่างไรดี

นฤมล เนียมหอม

นับตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน พ่อแม่ต่างก็หวังให้ลูกเจริญเติบโต มีความสมบูรณ์แข็งแรง และเป็นเด็กดี ผู้ใหญ่เน้นการอบรมเลี้ยงดูให้เด็กมีความประพฤติดีทั้งทางกาย วาจา และใจ ความเชื่อที่ว่า “รักวัวให้ผูก รักลูกให้ตี” เป็นความเชื่อหนึ่งที่แสดงให้เห็นแนวทางในการอบรมบ่มนิสัย และการปรับพฤติกรรมเด็กของคนไทย ซึ่งให้ความสำคัญกับการใช้การลงโทษเพื่อปรับพฤติกรรมของเด็กที่ไม่เป็นที่ยอมรับสำหรับผู้ใหญ่

ในหัวข้อ “รักวัวให้ผูก...รักลูกทำอย่างไรดี” ผู้เขียนจึงใคร่ขอนำเสนอประเด็นสำหรับพิจารณา ปัญหา และแนวทางต่างๆ ที่ซ่อนไว้ในความเชื่อดังกล่าว ดังหัวข้อต่อไปนี้

การอบรมบ่มนิสัยเด็ก

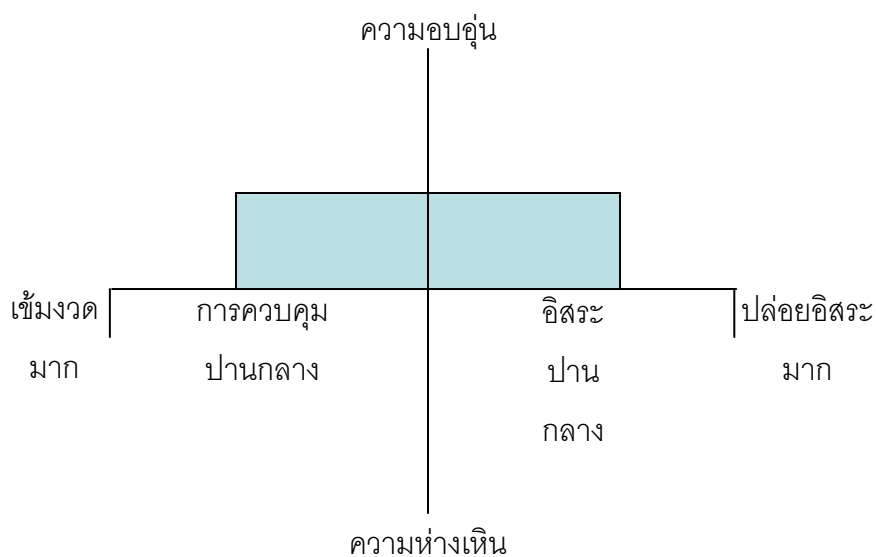
บรรยากาศในการอบรมเลี้ยงดูเด็กมีผลต่อพัฒนาการของเด็ก Osborn and Osborn (1981) ได้เสนอสมมติฐานที่เชื่อมระหว่าง การบังคับและการปล่อยตามใจ กับ ความอบอุ่นและความห่างเหิน โดยได้กล่าวว่า ความเป็นอิสระเป็นปัจจัยทางบวกในการเลี้ยงดูเด็ก อย่างไรก็ตามผู้ที่เคยได้รับการเลี้ยงดูในสิ่งแวดล้อมที่อิสระและปล่อยตามใจจะมีลักษณะไม่มั่นใจ เชื่องซึม จนถึงขั้นต่อต้านผู้อื่น เมื่อได้ศึกษาลงลึกไปพบว่า สิ่งที่คุณเหมือนอิสระนั้น ที่แท้เป็นการขาดความเอาใจใส่ พ่อแม่ที่ปล่อยให้ลูกทำอะไรได้ตามต้องการ และครูที่ปล่อยทุกอย่างตามเรื่องตามราวไม่ได้หมายความว่าให้อิสระแก่เด็ก แต่หมายความว่าไม่รับผิดชอบและไม่สนใจเด็ก

แนวเชื่อมระหว่างความอบอุ่นและความห่างเหินจะเป็นปัจจัยวัดบรรยากาศทางอารมณ์ได้ เด็กสามารถมีพฤติกรรมตอบสนองในทางบวกได้ ทั้งในบรรยากาศที่มีการใช้อำนาจแบบควบคุมเป็นส่วนใหญ่ หรือบรรยากาศแบบปล่อยตามใจถ้ามีการติดต่อสัมพันธ์อย่างอบอุ่น ในทางตรงกันข้ามแม้การเลี้ยงดูที่ควบคุม/ปล่อยอิสระที่เหมาะสมที่สุดก็อาจเป็นอันตรายต่อพัฒนาการของเด็กได้ ถ้าการเลี้ยงดูดังกล่าวห่างเหินและเยือกเย็น

Osborn and Osborn ได้เสนอคุณลักษณะพฤติกรรมของเด็กในบรรยากาศการเลี้ยงดู 4 แบบ และขอบเขตที่ช่วยให้เด็กพัฒนาได้ดีที่สุด ดังแผนภูมิที่ 1 และ 2 ดังนี้

	เข้มงวด	อิสระ
อบอุ่น	<p>เป็นผู้ตาม พึ่งพาผู้อื่น สุภาพ เรียบร้อย เชื่อฟัง ไม่ก้าวร้าว ไม่สร้างสรรค์ ว่าง่าย ไม่ขัดใคร</p>	<p>ชอบสมาคมกับบุคคลอื่น คิดสร้างสรรค์ มีความเป็นตัวของตัวเอง เป็นมิตรกับผู้อื่น สามารถแก้ปัญหา ไม่ก้าวร้าว</p>
ห่างเหิน	<p>ปรากฏอาการทางประสาท ทะเลาะ และประหมาเมื่ออยู่กับเพื่อน พฤติกรรมฝ่าฝืนกฎหมาย หนีสังคม ก้าวร้าวมาก</p>	<p>ไม่ยอมตามใคร ก้าวร้าวมาก ฝ่าฝืนกฎหมายบางประการ ปรากฏอาการทางประสาท เอาแต่ใจตนเองเป็นที่ตั้ง ยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง</p>

แผนภูมิที่ 1 แสดงลักษณะพฤติกรรมของเด็ก

แผนภูมิที่ 2 แสดงขอบเขตที่เหมาะสมที่สุดต่อการพัฒนา

แผนภูมิที่ 1 แสดงรายการคุณลักษณะพฤติกรรมของเด็กในบรรยากาศการเลี้ยงดู 4 แบบ คือ อบอุ่น/เข้มงวด อบอุ่น/อิสระ ห่างเหิน/เข้มงวด ห่างเหิน/อิสระ ซึ่งแสดงให้เห็นผลเสียของสิ่งแวดล้อมที่ยื่นชา ห่างเหิน และไม่สนใจใยดี และผลทางบวกที่เกิดจากการอบรมเลี้ยงดูแบบอบอุ่นและเข้มงวด หรือการอบรมเลี้ยงดูแบบอบอุ่นและปล่อยอิสระ ส่วนแผนภูมิที่ 2 แสดงขอบเขตที่ช่วยให้เด็กพัฒนาได้ดีที่สุดซึ่งจะอยู่กลางระหว่างการอบรมเลี้ยงดูแบบเข้มงวดมากและปล่อยอิสระมาก ทั้งนี้ สิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมวินัยจะโน้มเอียงไปทางด้านการเลี้ยงดูแบบให้อิสระมากกว่าการเลี้ยงดูแบบเข้มงวด เด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูภายใต้สิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมวินัยดังกล่าวจะเป็นตัวของตัวเอง มีจุดมุ่งหมาย มีความคิดสร้างสรรค์ และมีวินัยในตนเอง

หากพิจารณาบรรยากาศในการอบรมเลี้ยงดูเด็กของคนไทยซึ่งทิสนา เขมมณี และคณะ (2536) ได้ทำการศึกษาเชิงมานุษยวิทยาในเรื่องลักษณะการอบรมเลี้ยงดูเด็กตามวิถีชีวิตไทยสามารถประมวลได้เป็น 10 แบบ ดังนี้

1. การให้อิสระเชิงควบคุม การอบรมเลี้ยงดูแบบนี้ ผู้ใหญ่ให้อิสระแก่เด็ก ตั้งแต่การตัดสินใจในเรื่องต่างๆ เกี่ยวกับตนเอง ให้เด็กช่วยเหลือตนเองโดยผู้ใหญ่จะควบคุมดูแลอยู่ห่างๆ
2. การควบคุมเชิงละเลย การอบรมเลี้ยงดูแบบนี้ ผู้ใหญ่จะคอยควบคุมดูแลให้เด็กกินอยู่หลับนอน โดยเด็กอยู่ในสายตาของผู้ใหญ่ แต่การควบคุมของผู้ใหญ่ไม่เป็นการควบคุมตลอดกระบวนการ ไม่คงเส้นคงวาขึ้นอยู่กับอารมณ์ของผู้ใหญ่
3. การยอมรับแบบไม่แสดงออก ผู้ใหญ่ให้การยอมรับเด็กโดยไม่แสดงออกอย่างชัดเจนทางพฤติกรรม ผู้ใหญ่จะใช้การสัมผัสทางกายเพื่อแสดงความรักเด็กเมื่อเด็กยังเล็ก และจะลดน้อยลงเมื่อเด็กโตขึ้น แต่จะเปลี่ยนไปเป็นการแสดงออกทางวาจาและการกระทำแทน
4. การเป็นแบบอย่าง เด็กเรียนรู้จากการเลียนแบบพฤติกรรมผู้ใหญ่ซึ่งมีทั้งพฤติกรรมทางบวกทางลบ และพฤติกรรมที่ตัดสินใจไม่ได้ว่าเลียนแบบแล้วจะให้คุณหรือให้โทษอย่างไร
5. การให้เด็กสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม พาไปร่วมกิจกรรมต่างๆ เด็กเกิดการเรียนรู้ตามธรรมชาติ ทั้งจากการสัมผัสและสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมที่เป็นบุคคล ธรรมชาติ จิตวิญญาณ และวัตถุ เป็นต้น
6. การใช้พฤติกรรมทางวาจาอย่างมาก และแสดงผลน้อย ในการอบรมเลี้ยงดูเด็กผู้ใหญ่ มักใช้พฤติกรรมทางวาจาโดยการบอก ออกคำสั่ง ห้าม ตักเตือน หลอก ขู่ หรือดุด่า มีการชี้แจงเหตุผลน้อย
7. การใช้อำนาจในการอบรมเลี้ยงดู ผู้ใหญ่ใช้อำนาจทั้งทางวาจา และท่าทางเมื่อเด็กทำสิ่งใดที่ผู้ใหญ่ไม่พอใจ ผู้ใหญ่จะดุด่า หรือลงโทษเด็กด้วยการตี หรืองดรางวัล การใช้อำนาจของผู้ใหญ่ขึ้นอยู่กับ

กับอารมณ์ ถ้าผู้ใหญ่อารมณ์ไม่ดีจะใช้เวลานานมากและรุนแรงกว่าเวลาอารมณ์ดี เด็กเล็กได้รับโทษน้อย และรุนแรงน้อยกว่าเด็กโต

8. การไม่คงเส้นคงวา ในการอบรมเลี้ยงดูเด็กผู้ใหญ่แสดงพฤติกรรมทางวาจาและการกระทำ ไม่คงเส้นคงวา ขึ้นอยู่กับอารมณ์ของผู้ใหญ่ ถ้าผู้ใหญ่อารมณ์ดีจะแสดงออกอย่างหนึ่ง ถ้าผู้ใหญ่ อารมณ์ไม่ดีจะแสดงออกอีกแบบหนึ่ง พ่อแม่อบรมสั่งสอนเด็กโดยใช้อารมณ์ค่อนข้างมาก ไม่ค่อย สนใจสาเหตุของพฤติกรรมที่เป็นปัญหาเหล่านั้น

9. การมีผู้ดูแลเลี้ยงดูเด็กหลายคน ครอบครัวในชนบทมีลักษณะเป็นครอบครัวขยาย นอกจาก พ่อแม่แล้ว ยังมีญาติพี่น้องที่อาศัยอยู่ด้วยที่มีส่วนในการอบรมเลี้ยงดู นอกจากนั้นบางครั้งเพื่อนบ้านก็ ให้ความช่วยเหลือในเรื่องนี้ด้วย

10. พ่อแม่สนองความต้องการของเด็กเปลี่ยนแปลงไปตามวัย วุฒิภาวะ และเพศของเด็ก ลักษณะการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่จะแตกต่างกันไปตามตัวแปรดังกล่าว

เมื่อพิจารณาลักษณะการอบรมเลี้ยงดูเด็กตามวิถีชีวิตไทย 10 แบบดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ ว่าจะเน้นในเรื่องการให้ความรักความอบอุ่น และการควบคุมค่อนข้างมาก ซึ่งถ้าพิจารณาควบคู่กับ บรรยากาศการเลี้ยงดู 4 แบบที่ Osborn and Osborn เสนอไว้การอบรมเลี้ยงดูเด็กตามวิถีชีวิตไทย ส่วนใหญ่เป็นแบบอบอุ่น/เข้มงวด น่าจะส่งผลดีในด้านการปลูกฝังวินัยให้กับเด็กมากกว่าผลเสีย อย่างไรก็ตามก็ยังมีบรรยากาศในแบบห่างเหิน/เข้มงวด อบอุ่น/อิสระ และห่างเหิน/อิสระอยู่ในสังคม- ไทยเช่นกัน

เด็กต้องมีวินัย

พ่อแม่ทุกคนต้องการให้ลูกมีชีวิตที่ดีและประสบความสำเร็จ ชีวิตที่ดีและประสบความสำเร็จ ได้นั้นจะต้องมีวินัย วินัยทำให้บุคคลพัฒนาไปอย่างเหมาะสม ใช้ศักยภาพของตนได้เต็มที่ และดำรงอยู่ใน หนทางที่ถูกต้อง หากไม่มีวินัยก็จะเกิดความยุ่งเหยิงในหลายๆ ด้าน อูมาพร ตรังคสมบัติ (2542) กล่าวว่า การอบรมระเบียบวินัยเป็นสิ่งสำคัญในชีวิตของเด็ก พ่อแม่จำเป็นต้องสอนให้เด็กรู้ว่าอะไรควร ทำ อะไรไม่ควรทำ และขอบเขตของพฤติกรรมนั้นมีอยู่แค่ไหน ลูกจำเป็นต้องรู้จักกฎเกณฑ์ระเบียบวินัย และพ่อแม่จำเป็นต้องทำให้ลูกรู้ว่าพ่อแม่ยึดถือคุณค่าและหลักการอะไรบ้าง

ความหมายของวินัย

เวลาพูดถึงวินัยมักเข้าใจกันในทางลบว่าเป็นเครื่องบังคับควบคุม เป็นคำสั่ง เป็นระเบียบ จึงเป็นที่น่าเสียดายที่คนจำนวนมากคิดถึงวินัยในความหมายที่ควบคู่ไปกับการลงโทษ ดังจะเห็นได้จาก การวิจัยเชิงคุณภาพของ Garvey (1999) ซึ่งได้ศึกษาว่าพ่อแม่ปลูกฝังวินัยให้แก่เด็กจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่น หนึ่งอย่างไร จากครอบครัวที่มีรายได้ต่ำจำนวน 16 ครอบครัว พบว่า พ่อแม่ทุกครอบครัวคิดถึงคำว่า วินัยควบคู่ไปกับการลงโทษ เนื่องจากมีประสบการณ์เรื่องวินัยจากการลงโทษ และพ่อแม่ยังคงใช้การลงโทษในการสอนให้เด็กมีวินัย ในบางครอบครัวพ่อแม่พยายามหลีกเลี่ยงการลงโทษแบบที่ตนเองจำ ผังใจ และเปลี่ยนเป็นการลงโทษแบบอื่นๆ มีเพียง 2 ครอบครัวเท่านั้นที่ระลึกได้ว่าตนเองเคยได้รับการปลูกฝังวินัยด้วยคำชมที่ตนประสบความสำเร็จในการเรียน

แท้จริงแล้วคำว่า “วินัย” เป็นคำที่มีความหมายธรรมดา มีเชื่อมโยงกับการดำเนินชีวิต ดังที่วาระ สมบูรณ์ (2543) ได้ให้ความหมายว่า วินัยเป็นวิถีที่เหมาะสมและยุติธรรม หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็น วัฒนธรรมก็ได้

วินัยที่ถูกต้องจะต้องตั้งอยู่บนฐานของความจริงในธรรมชาติ และมีความมุ่งหมายเพื่อ “ธรรม” อย่างไม่อย่างหนึ่ง เช่น ความชอบธรรม ความเป็นธรรม ความดีงามของสังคม ทั้งนี้ ท่านพระธรรมปิฎก (2538) ได้กล่าวว่า วินัยที่แท้ในความหมายที่กว้าง คือ ระบบระเบียบทั้งหมดของชีวิต และสังคมมนุษย์ เป็นการจัดสรรโอกาสทำให้ชีวิตและสังคมมีระบบระเบียบ และมีโอกาสเกิดขึ้น ทำให้ทำอะไรๆ ได้คล่อง ดำเนินชีวิตได้สะดวก ถ้าชีวิตและสังคมไม่มีระเบียบ ไม่เป็นระบบ ก็จะสูญเสียโอกาสในการที่จะดำเนินชีวิตและทำกิจการของสังคมให้เป็นไปด้วยดี ตลอดจนทำให้การพัฒนาได้ผลดี

ดังนั้น การพัฒนามนุษย์ในระยะยาวจึงต้องมีวินัยเป็นฐาน เพื่อให้มนุษย์สามารถนำศักยภาพ ของตัวเองออกมาร่วมในการสร้างสรรค์สังคมอย่างได้ผล ถ้าเป็นดังนี้วินัยก็必将มีความหมายในทางบวก

ปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างวินัย

การปลูกฝังวินัยสำหรับเด็กช่วยให้เด็กมั่นใจว่าสิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ ทำให้เด็กสามารถ หลีกเลี่ยงการทำผิด หรือรู้สึกอายต่อการทำผิด อีกทั้งยังช่วยให้เด็กอยู่ในมาตรฐานการยอมรับของ สังคมและใช้ชีวิตอย่างมีความสุข ช่วยให้เด็กพัฒนาจิตสำนึก มโนธรรม หรือเสียงจากภายในตนเอง ซึ่ง ช่วยทำให้สามารถตัดสินใจและควบคุมพฤติกรรมด้วยตนเอง (Hurlock, 1984) เด็กจะเติบโตเป็นคนที่ มีวินัยหรือไม่ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ดังนี้

ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร และคณะ (2539) ได้ทำการวิจัยเพื่อศึกษาตัวพยากรณ์ที่ดีในการทำนายพฤติกรรมการมีวินัยของเด็ก พบว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีวินัยมี 2 ปัจจัย ดังนี้

1. ปัจจัยภายใน คือ ลักษณะทางจิตของเด็ก ซึ่งประกอบด้วยเหตุผลเชิงจริยธรรม การควบคุมตนเอง ความเชื่อในอำนาจ (Authority) ของตน แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ทศนคติต่อพฤติกรรมการมีวินัย สติปัญญา การร่วมรับรู้ความรู้สึกของผู้อื่น (Empathy) รวมถึงสุขภาพจิตของเด็ก

2. ปัจจัยภายนอก คือ สภาพแวดล้อมทางสังคม ประกอบด้วยการอบรมเลี้ยงดูและการแบบอย่างของบิดามารดา การอบรมสั่งสอนและการเป็นแบบอย่างของครู การสนับสนุนจากครูและเพื่อน การรับรู้กฎเกณฑ์ และการรับรู้ค่านิยมต่างๆ

อุมาพร ตรังคสมบัติ (2542) ได้สรุปปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างวินัยในเด็กจากประสบการณ์ทำงานในการเป็นจิตแพทย์เด็กที่ได้ดูแลคนไข้จำนวนมากที่มีปัญหาพฤติกรรมและอารมณ์ ไว้ดังนี้

1. ตัวเด็ก

1.1 อายุ เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างวินัย เด็กแต่ละวัยมีความคิด ความรู้สึก และการกระทำที่แตกต่างกัน เด็กเล็กมีความสามารถเข้าใจเหตุผลได้น้อยกว่าเด็กที่โตกว่า ในขณะที่เด็กจะมีความเป็นตัวของตัวเองสูงขึ้นเมื่อโตขึ้น การฝึกวินัยต้องวางพื้นฐานให้ดีตั้งแต่เด็กยังเล็ก

1.2 การทำงานของสมอง สมองมีหน้าที่ควบคุมพฤติกรรมและอารมณ์ของบุคคล โดยเฉพาะสมองส่วนหน้า (Frontal Lobe) ซึ่งมีหน้าที่ควบคุมพฤติกรรมให้อยู่ในขอบเขตที่พอดี

1.3 ความสามารถทางเชาวน์ปัญญา การมีระดับสติปัญญาต่ำทำให้ความเข้าใจเหตุผลไม่ดีไปด้วย เนื่องจากเด็กจะไม่รู้ว่าทำไมตนต้องทำตามคำแนะนำของผู้ใหญ่ แต่ไม่ได้หมายความว่าเด็กที่มีระดับสติปัญญาสูงจะมีวินัยดีเสมอไป

1.4 โรคสมาธิบกพร่อง หรือที่แพทย์เรียกว่า Attention Deficit Disorder (ADD) เกิดจากความบกพร่องของสมองส่วนหน้า

1.5 พื้นอารมณ์ (Temperament) เป็นแนวโน้มที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิดของเด็กในการตอบสนองต่อสิ่งเร้าหรือสิ่งแวดล้อม

1.6 ปัญหาทางอารมณ์ เด็กที่มีปัญหาทางอารมณ์มักแสดงพฤติกรรมออกมาในทางลบ ผู้ใหญ่ควรหาสาเหตุของปัญหาและแก้ปัญหานั้นๆ

2. ตัวพ่อแม่

2.1 ทศนคติของพ่อแม่ พ่อแม่จำนวนคิดว่าการฝึกวินัยให้ลูกเป็นเรื่องไม่สำคัญ หลายคนคิดว่าวินัยเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นเองได้ ทำให้เด็กเสียโอกาส และเติบโตอย่างขาดวินัย

2.2 ความตั้งใจจริงของพ่อแม่ พ่อแม่หลายคนตระหนักว่าวินัยเป็นเรื่องสำคัญ แต่ไม่ได้อุทิศเวลาและพลังที่มีอยู่เพื่อฝึกวินัยให้ลูก

2.3 วินัยในตัวพ่อแม่ การที่พ่อแม่ขาดวินัยในตนเองทำให้ลูกเติบโตอย่างขาดวินัยด้วย เพราะเด็กๆ มักจะเลียนแบบพ่อแม่

2.4 อารมณ์ของพ่อแม่ พ่อแม่ที่มีอารมณ์เศร้าและหงุดหงิดง่ายมักมีปฏิกิริยาที่รุนแรงกว่าเมื่อเด็กทำผิด ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อวินัยในตัวเด็ก

3. ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่กับเด็ก

หากความสัมพันธ์ระหว่างกันไม่ดี เด็กมักจะต่อต้านกฎระเบียบที่พ่อแม่ตั้งขึ้น หากความสัมพันธ์ระหว่างกันเป็นไปด้วยดี เด็กจะยอมรับนับถือในตัวพ่อแม่ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อวินัยในตัวเด็ก

4. กลวิธีในการฝึกวินัย

การฝึกวินัยจำเป็นต้องมีกลยุทธ์หรือเทคนิคที่เหมาะสมด้วย ปัญหาที่พบบ่อยๆ ในการฝึกวินัย คือ พ่อแม่ไม่มีความสม่ำเสมอ ทำๆ หยุดๆ หรือเปลี่ยนกฎบ่อยๆ บางคนอาจไม่มีกฎที่แน่นอน เด็กจึงไม่รู้ว่าพ่อแม่ต้องการอะไร

รางวัลและการลงโทษ

การที่พ่อแม่สร้างกฎเกณฑ์ต่างๆ ขึ้นมาเพื่อควบคุมความประพฤติของลูกอย่างเข้มงวดนั้น แม้ว่าพ่อแม่จะคิดว่าเป็นการทำด้วยความรัก ความหวังดีที่มีต่อลูก แต่อาจส่งผลให้เกิดความกดดันและความเครียดกับลูกได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิธีหนึ่งที่ผู้ใหญ่มักใช้ในการสร้างวินัยให้กับเด็ก คือ การบังคับควบคุม และการลงโทษ

พระธรรมปิฎก (2538) กล่าวว่า วิธีการลงโทษเพื่อให้เกิดวินัยเป็นวิธีที่ไม่เข้ากับหลักการของธรรม ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงของกฎธรรมชาติ เนื่องจากวินัยเป็นสิ่งที่ต้องฝึกให้มีขึ้นภายใน การกดหรือบีบบังคับจากภายนอกไม่ทำให้เกิดวินัยจากภายใน หากอำนาจของการกดหรือบีบบังคับหมดไป คนก็จะละเมิดวินัย จะยิ่งทำให้ปั่นป่วนเสียหาย อย่างไรก็ตามการใช้กฎเกณฑ์ข้อบังคับมาฝึกวินัยจะทำให้ได้ผลต้องไม่ให้อยู่แค่เป็นการใช้อำนาจบีบบังคับ แต่ต้องให้จิตใจของคนเกิดความรู้สึกสำนึกว่าเป็นการฝึก โดยให้เข้าใจเห็นเหตุและผลประโยชน์จากการปฏิบัติตามกฎนั้นๆ ทำให้เกิดความเต็มใจที่จะทำตาม ซึ่งจะทำให้การฝึกได้ผล

การศึกษาวิจัยหลายเรื่องชี้ให้เห็นว่าการลงโทษเด็กด้วยการตีนอกจากจะทำให้เด็กเจ็บปวดทางกายแล้ว ยังมีผลต่อจิตใจของเด็กด้วย เด็กที่ถูกตีจะเรียนรู้ว่าความรักเป็นสิ่งที่คู่กับความรุนแรง ส่งผลให้เด็กมีแนวโน้มที่จะแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวมากยิ่งขึ้น และเมื่อเด็กเริ่มชินกับความเจ็บปวดเด็กก็จะไม่สามารถรับรู้ความรู้สึกของผู้อื่น และขาดความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นในที่สุด

ในช่วงที่ผ่านมาผู้เขียนพบว่าในนิตยสารสำหรับพ่อแม่หลายฉบับได้แนะนำการลงโทษแบบหนึ่งที่แยกเด็กให้อยู่ตามลำพัง (Time Out) ว่าเป็นการลงโทษที่เกิดผลกระทบต่อเด็กค่อนข้างน้อย แต่จากการศึกษาของ Armstrong (1999) กลับพบว่า การแยกเด็กอนุบาลที่ทำผิดด้วยการทำร้ายเพื่อนให้อยู่ตามลำพัง (Time Out) ไม่ได้ช่วยให้เด็กเกิดความรู้สึกเห็นใจ หรือรับรู้ความรู้สึกของเพื่อน (Empathy) เท่ากับกรให้เด็กที่ทำผิดช่วยดูแลเพื่อนที่ถูกทำร้าย

นอกจากนี้ในการวิจัยของ Readdick และ Chapman (2000) ซึ่งศึกษาการรับรู้ของเด็กในการถูกแยกให้อยู่ตามลำพังของเด็กอนุบาลจำนวน 42 คน ยังพบว่า แม้เด็กจะแสดงพฤติกรรมที่เคยทำผิดก่อนจะถูกแยกให้อยู่ตามลำพังลดลง และเด็กรับรู้ว่าการถูกแยกให้อยู่ตามลำพังเป็นการลงโทษ แต่สิ่งที่สำคัญกว่า คือ ขณะที่ถูกแยกให้อยู่ตามลำพังเด็กจะรู้สึกเหงา รู้สึกว่าครูและเพื่อนไม่ชอบตนเอง รู้สึกเศร้าเสียใจ และเกิดความกลัว

จากข้อมูลในการวิจัยด้านสมอง พบว่า อารมณ์ต่างๆ ทั้งความสุข ความกลัว ความเครียด ฯลฯ มีผลจากการเปลี่ยนแปลงสารเคมีในสมอง เมื่อเกิดความทุกข์และความเครียดสมองจะหลั่งฮอร์โมนคอร์ติซอลซึ่งทำให้เสียความสมดุลของสารเคมีในสมองที่เกี่ยวข้องกับความเครียดและความสุข ส่งผลให้สารโดปามีนและเซโรโตนินซึ่งเป็นสารที่ทำให้เกิดพลังในการเรียนรู้ต่างๆ จะลดลง ดังนั้น การกระทำต่อเด็กด้วยความรุนแรงไม่ว่าจะเป็นทางร่างกายและจิตใจย่อมเป็นการยับยั้งการทำงานของสมองของเด็ก ทำให้ความคิดของเด็กไม่ต่อเนื่อง ไม่คิดวิเคราะห์ ไม่มีสมาธิ และความจำไม่ดี ส่งผลให้ประสิทธิภาพในการเรียนรู้ลดลงในที่สุด (คันสนีย์ ฉัตรคุปต์ และคณะ, 2544)

ฉันทนา ภาคบงกช (2546) กล่าวว่า เรายังคงคาดว่าการลงโทษเป็นการช่วยให้เด็กทำในสิ่งที่ดีขึ้นในครั้งต่อไป แท้จริงแล้วการลงโทษกลับทำให้เด็กมีความรู้สึกที่เลวร้ายเกี่ยวกับตนเอง ซึ่งจะขัดขวางการพัฒนาวิสัยในตนเอง และไม่ช่วยให้เด็กดีขึ้นในครั้งต่อไป ผู้ใหญ่ที่ยึดถือการลงโทษเป็นสรณะ เพราะผู้ใหญ่ไม่ได้เรียนรู้ที่จะควบคุมอารมณ์ของตนได้ด้วยตนเอง รวมถึงไม่เข้าใจว่าเด็กเรียนรู้ได้อย่างไร จึงมักนำความโกรธ ความรัก และความหวังดีมาปะปนกันเพื่อใช้ในการปกครองเด็ก ดังนั้น การลงโทษจึงไม่ใช่เครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการสอนวินัย

ในอีกแง่มุมหนึ่งของการปลูกฝังวินัยที่ผู้ใหญ่มักนำมาใช้กับเด็ก คือ การให้รางวัลเพื่อจูงใจให้เด็กทำดี Dinkmeyer, McKay และ Dinkmeyer (1989) กล่าวว่าสิ่งที่ต้องระมัดระวังในการให้รางวัล คือ การให้รางวัลเป็นการสอนให้เด็กคาดหวังผลตอบแทนเมื่อทำความดี

อุมาพร ตรังคสมบัติ (2542) กล่าวว่า พ่อแม่ต้องแยกให้ออกระหว่างรางวัลกับสินบน และต้องระมัดระวังที่จะไม่ให้รางวัลที่เป็นวัตถุมากเกินไป ควรให้รางวัลทางจิตใจมากกว่าวัตถุ ทั้งนี้อุมาพร ตรังคสมบัติ แสดงความเห็น ว่าการให้รางวัลเป็นสิ่งที่ทำได้ แต่ต้องใช้เทคนิคการให้รางวัลอย่างมีประสิทธิภาพ และต้องเดินทางสายกลาง

ผลลัพธ์ของการกระทำมีทั้งทางบวกและทางลบ หนึ่งในผลลัพธ์ทางบวก คือ รางวัล และหนึ่งในผลลัพธ์ทางลบ คือ การลงโทษ ผู้ใหญ่อาจใช้รางวัลและการลงโทษมาเป็นเครื่องมือในการฝึกวินัยให้แก่เด็ก หรืออาจเป็นตัวการในการทำลายเด็กก็ได้ ผู้เขียนเห็นว่าการกระทำทุกอย่างควรอยู่ในทางสายกลาง ที่สำคัญอย่างยิ่ง คือ ต้องรู้จักธรรมชาติของเด็ก และพัฒนาเด็กอย่างเหมาะสมกับพัฒนาการของเขา อีกทั้งข้อมูลต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นยังชี้ให้เห็นว่าทั้งรางวัล และการลงโทษอาจไม่ใช่วิธีที่มีประสิทธิภาพในการสร้างวินัยให้แก่เด็ก

แนวทางที่มีประสิทธิภาพในการสร้างวินัยให้แก่เด็ก

วินัยสามารถเพาะขึ้นในตัวเด็กได้ตั้งแต่เล็ก ยิ่งเพาะเร็วเท่าไร เมล็ดพืชแห่งวินัยจะเติบโต หยั่งรากลึกกลงอย่างมั่นคงมากขึ้นเท่านั้น ทั้งนี้ Bronson (2000) ได้กล่าวว่า การพัฒนาวินัยในตัวเด็กทำได้ตั้งแต่เด็กแรกเกิด โดยคำนึงถึงพื้นอารมณ์ (Temperament) ของเด็ก และการจัดการสิ่งแวดล้อมทางสังคมและสิ่งแวดล้อมทางวัตถุที่เหมาะสม

วิธีการสร้างวินัยให้กับเด็กนั้นมีผู้กล่าวถึงแนวทาง และ/หรือ ขั้นตอนในการสร้างวินัยให้แก่เด็ก ดังนี้

พระธรรมปิฎก (2538) กล่าวว่า การฝึกวินัยที่ดีที่สุดต้องอาศัยธรรมชาติของมนุษย์ ต้องเริ่มจากการยอมรับว่ามนุษย์ส่วนใหญ่อยู่ด้วยความเคยชิน การสร้างวินัยจึงต้องทำให้วินัยเป็นพฤติกรรมที่เคยชิน โดยพยายามปรับเอาพฤติกรรมที่ดี ที่มีวินัยให้เด็กทำเป็นครั้งแรกก่อน หลังจากนั้นเมื่อทำบ่อยๆ ซ้ำๆ ก็จะทำให้เกิดความเคยชิน และเป็นวิถีชีวิตในที่สุด

อุมาพร ตรังคสมบัติ (2542) กล่าวว่า ขั้นตอนที่สำคัญในการปลูกฝังวินัยที่พ่อแม่ต้องสร้างให้เกิดขึ้นในชีวิตของลูกและครอบครัวอย่างสมดุล มีรายละเอียดดังนี้

1. สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับลูก พ่อแม่ควรแสดงความรักต่อลูก แสดงความสนใจลูก มีเวลาให้กับลูก ยอมรับในตัวลูก เพื่อให้ลูกเกิดความเชื่อมั่นและภาคภูมิใจในตนเอง เกิดแรงจูงใจที่จะพัฒนาตนเองให้ดีขึ้น ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างวินัยในตนเอง
2. สร้างอำนาจปกครองขึ้นในบ้าน ลูกต้องรู้ว่าพ่อแม่ คือ พ่อแม่ นอกจากเป็นผู้โอบอุ้มเลี้ยงดู และให้ความรักแล้ว ยังเป็นผู้มีอำนาจในการควบคุมดูแล เป็นบุคคลที่ลูกต้องเคารพยำเกรง
3. ออกกฎระเบียบ กฎระเบียบเป็นสิ่งสำคัญมากที่จะทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างผาสุก ในครอบครัวจำเป็นต้องมีกฎระเบียบเพื่อควบคุมวิถีปฏิบัติของสมาชิกครอบครัวให้อยู่ในขอบเขตที่เหมาะสม

4. ออกคำสั่ง การออกคำสั่งของพ่อแม่เป็นสิ่งสำคัญในการทำให้ลูกปฏิบัติตามกฎที่ตั้งไว้ คำสั่งที่มีประสิทธิภาพต้องมีความชัดเจน กำหนดสิ่งที่ลูกต้องทำให้ละเอียดพอ สิ่งเมื่อลูกพร้อมจะฟัง โดยต้องเป็นคำสั่งที่ง่าย ๆ สั้น ๆ มีความเป็นไปได้ พ่อแม่ควรใช้น้ำเสียงที่เหมาะสม ออกคำสั่งอย่างหนักแน่น และมีท่าทีจริงจังกับคำสั่ง

5. สอนเรื่องผลลัพธ์ของการกระทำและความรับผิดชอบ การกระทำทุกอย่างมีผลลัพธ์ตามมา เสมอ ดังนั้นเมื่อลูกทำผิด ลูกควรได้รับผลของการกระทำด้วย การให้ลูกได้รับผลลัพธ์ของการกระทำที่เหมาะสมเป็นวิธีสอนเรื่องเหตุผล และความรับผิดชอบได้เป็นอย่างดี และจะเอื้อต่อการพัฒนาบุคลิกภาพ วินัย และจริยธรรมของลูกด้วย

6. ให้รางวัล และลงโทษ ผลลัพธ์ของการกระทำมีทั้งเชิงบวกและเชิงลบ หนึ่งในผลลัพธ์เชิงบวก คือ รางวัล และหนึ่งในผลลัพธ์เชิงลบ คือ การลงโทษ ทั้งรางวัลและการลงโทษสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการฝึกวินัยเด็กได้เป็นอย่างดี ในขณะที่เดียวกันก็สามารถทำลายเด็กได้ ขึ้นอยู่กับว่าพ่อแม่จะนำมาใช้อย่างไร

บุญธาดา มุ่ยเผือก (2544) ได้นำเสนอเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมวินัยให้กับเด็กวัยอนุบาลของผู้ปกครองในชุมชนเกษตรกรรม ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขตการศึกษา 11 ซึ่งใช้เป็นแนวทางการศึกษาสำรวจในงานวิจัย สรุปได้ว่า ผู้ปกครองสามารถส่งเสริมวินัยให้แก่เด็กด้วยการเป็นแบบอย่าง การฝึกให้เด็กปฏิบัติ และการกระตุ้น/เสริมแรงทั้งในด้านความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความมีระเบียบ และการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคม รวมถึงการจัดสภาพแวดล้อม ซึ่งได้แก่การจัดพื้นที่ให้เด็กทำกิจกรรม การสร้างข้อตกลง และการทำกิจกรรมร่วมกัน

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2545) กล่าวถึงวิธีการที่พ่อแม่จะจัดระเบียบชีวิตให้แก่ลูกว่าพ่อแม่ควรใช้กฎเกณฑ์ที่มาจากความเข้าใจเบื้องหลังของกฎเกณฑ์อย่างแท้จริง ไม่ใช่ใช้กฎเกณฑ์เพราะกลัวลูกเป็นอันตรายหรือกลัวลูกไม่เชื่อฟัง พ่อแม่ควรอธิบายให้ลูกเข้าใจด้วยว่ากฎเกณฑ์ต่างๆ ที่ให้ลูกทำตามนั้นมีไว้เพื่ออะไร พร้อมกับปลูกจิตสำนึกให้ลูกตระหนักว่าสิ่งใดเป็นสิ่งที่ถูก สิ่งใดเป็นสิ่งที่ผิด สิ่งใดอันตราย สิ่งใดปลอดภัย ไม่ใช่บังคับให้ลูกทำโดยไม่มีเหตุอันควรให้ลูกเข้าใจเลย

Dinkmeyer, McKay และ Dinkmeyer (1989) กล่าวถึงวิธีการที่มีประสิทธิภาพในการสร้างวินัยให้แก่เด็ก ดังนี้

1. หันเหความสนใจของเด็กเพื่อหยุดการกระทำที่อาจก่อให้เกิดอันตรายแก่เด็กอย่างทันทีทันใด
2. เพิกเฉยต่อพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของเด็กในจังหวะเวลาที่เหมาะสม
3. จัดระเบียบในสิ่งแวดล้อม ทั้งวัตถุสิ่งของต่างๆ พร้อมทั้งการเตรียมพื้นที่ เพื่อให้เด็กสามารถควบคุมตนเองได้

4. ควบคุมสถานการณ์ ไม่ใช่ควบคุมเด็ก ด้วยการจัดโครงสร้างของสิ่งแวดล้อม หรือจำกัดตัวเลือกของเด็ก
5. ให้เด็กได้เป็นผู้ตัดสินใจเลือก
6. ให้เด็กทราบผลลัพธ์ที่ตามมาของการกระทำต่างๆ ของเด็ก
7. ให้เด็กได้จัดการกับปัญหาต่างๆ อย่างเหมาะสมตามวัย
8. ผู้ใหญ่ต้องมีความมั่นคง และสม่ำเสมอในการจัดการกับสถานการณ์ต่างๆ
9. สังเกตพฤติกรรมด้านดีของเด็ก และตอบสนองต่อพฤติกรรมนั้นๆ อย่างเหมาะสม
10. อาจใช้วิธีแยกให้เด็กอยู่ตามลำพัง (Time Out) ในการจัดการเมื่อเด็กมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม แต่ควรใช้เป็นวิธีสุดท้าย เมื่อใช้วิธีอื่นไม่ได้ผลจริงๆ เท่านั้น

พัฒนาการของเด็ก

การพัฒนาวิสัยภายในในตัวเด็กมีรากฐานมาจากทักษะของเด็กที่มีต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสิ่งแวดล้อม Leatzow, Neuhauser และ Wilms (2542) กล่าวว่า กระบวนการในการพัฒนาวิสัยในตนเองมีกระบวนการเช่นเดียวกับการสร้างภาพพจน์ของตนเองในทางที่ดี (Positive Self-image) ถ้าผู้ใหญ่ที่อบรมเลี้ยงดูเด็กเข้าใจขั้นพัฒนาการต่างๆ ของเด็ก จะสามารถสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมให้เด็กได้งอกงามอย่างเต็มที่

ทั้งนี้ Leatzow, Neuhauser และ Wilms ได้กล่าวถึงแนวคิดของอีริกสัน (Erikson) ว่าข้อขัดแย้งทางอารมณ์และสังคมจะเกิดขึ้นในแต่ละช่วงพัฒนาการตามปกติของมนุษย์ ความขัดแย้งดังกล่าวทำให้บุคคลมีโอกาสตัดสินใจเพื่อสร้างบุคลิกภาพของตน อีริกสันได้กำหนดขั้นพัฒนาการในช่วงชีวิตของมนุษย์ว่ามีอยู่ 8 ขั้น โดยมีวิกฤตสำคัญของแต่ละช่วงอายุเป็นจุดที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และเป็นจุดสำคัญในการสร้างบุคลิกภาพต่อไป ในที่นี้จะนำเสนอเฉพาะพัฒนาการในช่วง 4 ขั้นตอนแรก ซึ่งเป็นพัฒนาการในวัยเด็ก โดยอธิบายวิกฤตสำคัญของแต่ละช่วงอายุ ดังต่อไปนี้

1. ความไว้วางใจ / ไม่ไว้วางใจ (Trust / Mistrust) อายุ 0 – 1 ปี

งานการพัฒนาลำดับแรกของเด็กทารก คือ ปัญหาในการสร้างความไว้วางใจหรือไม่ไว้วางใจในตนเองและผู้อื่น อันเป็นผลมาจากประสบการณ์ในชีวิตของทารกเอง ความไว้วางใจนี้เป็นพื้นฐานประการหนึ่งในการเรียนรู้และการดำรงชีวิต เป็นขั้นตอนแรกสุดของการสร้างบุคลิกภาพ อย่างไรก็ตามไม่มีสูตรตายตัวว่าจะพัฒนาความไว้วางใจตนเองและผู้อื่นให้เกิดขึ้นได้อย่างไร บุคคลไม่อาจกำหนดสถานการณ์ที่เฉพาะเจาะจงเพื่อสร้างความไว้วางใจให้เกิดขึ้นได้ เพราะถ้าจะไว้วางใจหรือ

ไม่ไว้วางใจเป็นผลมาจากประสบการณ์ที่เด็กแต่ละคนได้รับต่างๆ กันไป ประสบการณ์เป็นปัจจัยที่กำหนดทัศนคติของเด็กต่อโลก แต่อาจกล่าวได้ว่าปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการสร้างความไว้วางใจให้เกิดขึ้นกับเด็ก คือ การส่งเสริมจากผู้ใหญ่

ประสบการณ์ที่ทารกได้รับจากบุคคลสำคัญที่ใกล้ชิดจะเป็นตัวกำหนดตำแหน่งระหว่างความไว้วางใจและไม่ไว้วางใจที่เด็กมีต่อบุคคลอื่น ถ้าเด็กได้รับประสบการณ์ที่น่าไว้วางใจมาตลอด เด็กจะมีทัศนคติและแนวคิดที่เต็มไปด้วยความมั่นใจและไว้วางใจตนเองและผู้อื่น เด็กกลุ่มนี้จะจัดการกับโลกภายนอกด้วยความมั่นคงทางใจ เด็กจะพัฒนาบุคลิกภาพทางจิตวิทยาในลักษณะความไว้วางใจและแสดงออกในลักษณะของผู้ที่มีความน่าไว้วางใจด้วย ถ้าทารกได้รับประสบการณ์ที่คนเลี้ยงไม่ตอบสนองความต้องการ เด็กจะสงสัยและไม่ไว้วางใจในปฏิกริยาของคนเลี้ยง มีทัศนคติในทางที่ไม่ไว้วางใจและเคลือบแคลงต่อตนเองและโลกภายนอก

2. การพึ่งตนเอง / ความสงสัยในตนเอง (Autonomy / Self Doubt) อายุ 1 – 3 ปี

งานพัฒนาการทางจิตวิทยาลำดับที่สอง คือ การพัฒนาระหว่างการพึ่งพาตนเอง และความสงสัยในตนเอง การต่อสู้วิกฤตในขั้นพัฒนาการนี้ก็เพื่อให้เด็กรู้สึกว่าเขาสามารถควบคุมตนเองได้ พัฒนาการในขั้นนี้จะเกิดขึ้นเมื่อเด็กสร้างความไว้วางใจตนเองและผู้อื่นได้แล้ว เด็กในวัย 2 ขวบมักมีพฤติกรรมที่แสดงความเป็นอิสระ และแสดงความสามารถที่จะควบคุมสิ่งแวดล้อมได้ เด็กมักจะสำรวจและขยายขอบเขตการสำรวจกว้างออกทีละน้อย ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้เด็กพึ่งตนเองหรือมีความสงสัยในตนเองได้นั้นอยู่ที่การช่วยเหลือของผู้ใหญ่ และประสบการณ์จากช่วงที่ผ่านมา

ในช่วงนี้เด็กจะต้องควบคุมร่างกายของตนเองและความรู้สึกกลัวให้ได้ก่อนจึงจะพึ่งตนเองได้ และถ้าพัฒนาการในขั้นความไว้วางใจ / ไม่ไว้วางใจของเด็กเป็นไปในทางบวก เด็กจะรู้สึกไว้วางใจในตัวผู้ใหญ่ และแน่ใจว่าผู้ใหญ่จะช่วยให้เขาเป็นตัวของตัวเองได้เช่นกัน การที่เด็กจะพัฒนาไปอยู่ในตำแหน่งของการพึ่งตนเองหรือความสงสัยในตนเอง ไม่ได้เกิดจากประสบการณ์เพียงครั้งเดียว แต่เกิดจากพฤติกรรมที่ซ้ำๆ จนเป็นแบบแผนของประสบการณ์ ในที่สุดเด็กจะรู้สึกว่าเขาควบคุมสิ่งต่างๆ รอบตัวเองได้ เขาสามารถทำงานต่างๆ ได้ด้วยตนเอง มีความเชื่อมั่นในตนเอง และจะก้าวไปสู่ตำแหน่งปลายสุดของการพึ่งตนเองได้ ถ้าเด็กมีประสบการณ์ว่าตนไม่ประสบความสำเร็จ ไม่เป็นที่ชื่นชมซ้ำๆ อยู่เสมอก็จะเริ่มรู้สึกว่าตนเองอ่อนแอ พึ่งตนเองไม่ได้ เด็กจะเกิดความสงสัยว่าตนจะทำอะไรตามลำพังได้หรือไม่ ซึ่งเด็กจะเคลื่อนไปสู่ตำแหน่งปลายสุดของความสงสัยในตนเอง

3. ความริเริ่ม / ความละอาย (Initiative / Guilt) อายุ 3 – 6 ปี

ในช่วงของวิกฤตในการปรับตัวขั้นที่สาม คือ ความริเริ่ม / ความละอายที่เด็กมีความพร้อมที่จะทำกิจกรรมตามลำพัง เป้าหมายของพัฒนาการขั้นนี้ คือ ความรู้สึกที่ตนมีจุดหมาย เด็กวัยนี้ทำงาน

ร่วมกับผู้อื่นได้ดี และต้องการคำแนะนำจากผู้ใหญ่ เมื่อเด็กมีพัฒนาการทางกายและปัญญามากขึ้น เด็กก็จะรู้สึกว่ามีพลังความสามารถมากขึ้น และทำกิจกรรมใหม่ๆ ได้มากขึ้นด้วย เด็กจะยุติการเล่นที่ไม่มีจุดหมายและเริ่มสนใจกิจกรรมที่มีเป้าหมายบางอย่าง และเริ่มมีแผนที่จะให้ตนเองบรรลุเป้าหมายด้วย แม้เด็กจะเปลี่ยนเป้าหมายและแผนการแต่การกระทำก็ยังมีจุดหมาย การเล่นของเด็กวัยนี้ไม่ใช่การเล่นตามลำพังเพื่อเรียนรู้ผ่านการสัมผัส แต่เป็นการเล่นกับกลุ่มเพื่อนซึ่งเด็กจะได้เรียนรู้ว่าเป้าหมายของเขาอาจไม่ตรงกับเป้าหมายและแผนการของคนอื่น โดยปัจจัยที่กำหนดพัฒนาการในขั้นนี้ คือ การส่งเสริมจากผู้ใหญ่ พัฒนาการที่ผ่านมา โอกาสที่ได้รับจากที่บ้าน โรงเรียน และชุมชน ตลอดจนอิทธิพลของกลุ่มเพื่อน

เด็กยังคงต้องการการยอมรับและการช่วยเหลือจากผู้ใหญ่ ถ้าผู้ใหญ่ช่วยให้เด็กเรียนรู้ที่จะจัดการความต้องการในการใช้อำนาจให้สมดุลกับการให้ความร่วมมือกับกลุ่มเพื่อนในการเล่นก็เท่ากับช่วยให้เด็กค้นพบความริเริ่มและการเป็นผู้นำ ถ้าผู้ใหญ่ปิดกั้นความรู้สึกนึกคิดและแนวคิดใหม่ๆ ของเด็ก จะทำให้เด็กเกิดความรู้สึกว่าความคิดริเริ่มใหม่ๆ ของเขาเป็นสิ่งผิด และเด็กก็จะเกิดความรู้สึกผิดด้วย

4. ความขยันหมั่นเพียร / ความท้อถอย (Industry / Inferiority) อายุ 6 – 12 ปี

ปัญหาพัฒนาการทางจิตวิทยาในขั้นที่สี่ คือ ความขัดแย้งระหว่างความขยันและความเฉื่อยชา เป้าหมายของพัฒนาการในขั้นนี้ คือ การสร้างความรู้สึกถึงความสามารถของตน เด็กจะทุ่มเทพลังเพื่อให้ตนเองอ่านเขียนและคิดเลขได้ นอกจากนั้นยังต้องควบคุมและประสานการทำงานของอวัยวะต่างๆ โดยผ่านกิจกรรมทางกาย พัฒนาความยืดหยุ่นและความแข็งแรงของร่างกาย การที่เด็กต้องทำกิจกรรมทั้งทางกายและทางปัญญานี้ทำให้เด็กมีทักษะเพิ่มขึ้น อีกทั้งยังมีความสามารถในการทำงานและการแก้ปัญหาเพิ่มขึ้นด้วย โดยปัจจัยที่ส่งผลให้เด็กพัฒนาสู่ความขยันหมั่นเพียร คือ การส่งเสริมจากผู้ใหญ่ พัฒนาการช่วงต้นๆ โอกาสที่ได้รับจากที่บ้าน โรงเรียน และชุมชน อิทธิพลของกลุ่มเพื่อน ประสบการณ์แห่งความสำเร็จหรือล้มเหลวที่ผ่านมา

ในขั้นของพัฒนาการที่ผ่านมา ผู้ใหญ่มีบทบาทสนับสนุนทางด้านจิตใจ แต่การพัฒนาช่วงนี้นอกจากจะสนับสนุนทางด้านจิตใจแล้ว ผู้ใหญ่ยังต้องให้คำแนะนำในการเรียนรู้และพัฒนาทักษะทางกายและทางปัญญาในการทำกิจกรรมต่างๆ ของเด็กด้วย การเรียนรู้และการพัฒนาทักษะทำให้เด็กตระหนักถึงความสามารถของตนเองที่จะจัดการกับปัญหาในชีวิตประจำวัน นอกจากการแนะนำโดยตรงแล้ว ผู้ใหญ่ควรส่งเสริมให้เด็กมีอิสระในการทดลองทำสิ่งต่างๆ ด้วยตนเอง ให้เด็กได้ลองใช้ทักษะใหม่ที่เขาเรียนรู้ด้วย

พัฒนาการในช่วงต้นของชีวิตจะทวีความสำคัญขึ้นเมื่อเด็กพัฒนาในขั้นที่สูงขึ้น เด็กที่สร้างความรู้สึกรู้สึกไว้วางใจ มั่นใจ ควบคุมตนเองได้ และมีความริเริ่ม จะสามารถใช้พลังความสามารถของตนไปสู่ไปสู่ความขยันหมั่นเพียรได้ เด็กที่มีแนวโน้มไม่เชื่อมั่น ไม่ไว้วางใจตนเองและผู้อื่น มีความละอายและ

รู้สึกผิดที่จะทำกิจกรรมต่างๆ จะพัฒนาไปสู่ความห่อถอย อย่างไรก็ตาม เด็กทุกคนสามารถพัฒนาเป็นบุคคลที่ขยันหมั่นเพียรได้ แต่ความยากง่ายในการพัฒนาต่างกัน

โดยสรุปแล้วผลจากการแก้ปัญหาในแต่ละช่วงพัฒนาการโดยมีการเลือกปลายสุดของแต่ละแนวทางไว้ เด็กที่พบปัญหาขั้นการพัฒนาตามวัยจะมีวิธีเลือกแก้ปัญหาตามแนวทางทั้งสองกลับไปกลับมาจนค่อยๆ เป็นแบบแผนบุคลิกภาพของตน เป้าหมายแต่ละขั้นพัฒนาการก็จะเป็นทางเลือกในขั้นถัดไป ถ้าเด็กพัฒนาบรรลุเป้าหมายก็จะทำให้เขามีบุคลิกภาพที่สมบูรณ์

หากพิจารณาจะพบว่าในระหว่างที่เด็กแก้ปัญหาของแต่ละขั้นพัฒนาการ เด็กจะเริ่มมีความคิดเห็นเกี่ยวกับตนเองขึ้นด้วย เด็กที่ได้รับการพัฒนาอย่างเหมาะสมทั้งทางกายและใจจะไวใจตนเองและผู้ใกล้ชิด เด็กจะสามารถพึ่งตนเองและริเริ่มด้วยความสบายใจ จนกระทั่งพัฒนาไปสู่ความขยันขันแข็ง เมื่อเป็นเช่นนี้เด็กจะรู้สึกว่าคุณมีความสามารถ มีจุดมุ่งหมาย และควบคุมตนเองได้ในที่สุด

บทส่งท้าย

ชีวิตของเด็กที่จะเติบโตขึ้นมาเป็นผู้ใหญ่นั้นต้องอาศัยความรัก ความอบอุ่นที่พ่อแม่ให้ แต่การให้ความรักความอบอุ่นอย่างเดียวเท่านั้นไม่เพียงพอ ผู้ใหญ่จะต้องปลูกฝังวินัยให้แก่เด็กด้วย เพื่อให้เด็กสามารถนำศักยภาพของตัวเองออกมาร่วมในการสร้างสรรค์สังคมอย่างได้ผล

การลงโทษหรือการตามใจไม่ใช่คำตอบของการปลูกฝังวินัยให้แก่เด็ก เด็กยังต้องการให้ผู้ใหญ่ช่วยเหลือให้เขาให้อยู่ในกรอบที่เหมาะสม เพราะเด็กกำลังเรียนรู้ที่จะควบคุมตนเอง ผู้ใหญ่ควรตระหนักว่าการพัฒนาวินัยในตนเองนั้นเป็นสิ่งที่ต้องดำเนินไปตลอดชีวิตโดยมีรากฐานมากจากทัศนคติของเด็กที่มีต่อตนเอง ผู้อื่น และสิ่งแวดล้อม จึงเป็นการยากที่จะบอกว่าวิธีปลูกฝังวินัยให้แก่เด็กวิธีใดเป็นวิธีที่ถูกต้องที่สุด เพราะว่าเด็กแต่ละคนแตกต่างกัน และผู้ใหญ่แต่ละคนก็มีประสบการณ์ที่แตกต่างกันด้วย

ผู้ใหญ่ที่มีวุฒิภาวะเพียงพอ และรักเด็กมากพอ ที่จะไม่ตามใจหรือใช้อำนาจกับเด็กมากเกินไป จึงจะสามารถสร้างวินัยในตัวของเด็กได้ ที่สำคัญ คือ ผู้ใหญ่จะต้องมีแนวทางสำหรับการดำรงชีวิตที่ชัดเจน มีความเชื่อมั่นในการรักษา “ความดี” ให้คงอยู่ ด้วยการเริ่มต้นที่ตนเอง แล้วพยายามสร้างความมั่งคั่งให้แก่เด็ก และเผื่อแผ่ความมั่งคั่งให้แก่ผู้อื่น เหล่านี้ย่อมเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดชุมชนแห่งการสนับสนุนวินัยในตัวเด็ก และจะทำหน้าที่ในการสร้างวินัยให้แก่เด็กได้สมบูรณ์

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ . 2545. จัดระเบียบชีวิตลูก ไม่ให้ติง...หรือหย่อน...จนเกินไป . ใน แม่และเด็ก 25 (พฤษภาคม) : 115 – 116.
- ฉันทนา ภาคบงกช . 2546 . ใช้ไม่เหมือนกันเพื่ออะไร . ม.ป.ท. (อัดสำเนา)
- ทีศนา เขมมณี และคณะ . 2536 . หลักการและรูปแบบการพัฒนาเด็กปฐมวัยตามวิถีชีวิตไทย . พิมพ์ครั้งที่ 2 . กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญณดา มุ่ยเผือก . 2544 . การศึกษาการส่งเสริมวินัยให้กับเด็กวัยอนุบาลของผู้ปกครองในชุมชนเกษตรกรรม ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขตการศึกษา 11.วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชาประถมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก . 2538 . วินัย เรื่องใหญ่กว่าที่คิด .พิมพ์ครั้งที่ 2 . กรุงเทพฯ : สหธรรมิก.
- ลัดดาวัลย์ เกษมเนตร และคณะ . 2539. สรุปรายงานการวิจัย ฉบับที่ 60 ปีวิจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีวินัย . กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- วีระ สมบูรณ์ . 2543. อธิบายวินัยสำหรับคริสต์ศตวรรษที่ 21 วิธีที่เหมาะสมท่ามกลางภาวะสมัยใหม่ . กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- คันสนีย์ ฉัตรคุปต์ และคณะ . 2544 . การเรียนรู้อย่างมีความสุข สารเคมีในสมองกับความสุขและการเรียนรู้ . กรุงเทพฯ : โสติดการพิมพ์.
- อุมาพร ตรังคสมบัติ . 2542 . สร้างวินัยให้ลูกคุณ . กรุงเทพฯ : ชันด้าการพิมพ์.
- Leatzow, N., Neuhauser,C. and Wilms, L. . 2542 . การสร้างวินัยในชั้นปฐมวัย Creating Discipline in the Early Childhood Classroom. แปลโดย พูลสุข กิจรัตน์. กรุงเทพฯ : คุรุสภาลาดพร้าว.

ภาษาอังกฤษ

- Armstrong, M.K. 1999 . Empathy Development and the use of Time-out Discipline . Dissertation Abstracts International.
- Bronson, M.B. 2000. Recognizing and Supporting the Development of Self-Regulation in Young Children. Young Children 55 (March) : 32-37.

- Dinkmeyer, D., McKay, G.D. and Dinkmeyer, J.S. .1989 . Parenting Young Children .
Minnesota : American Guidance Service.
- Garvey, C.A. 1999 . The Intergenerational Transmission of Discipline. Dissertation Abstracts
International.
- Hurlock, E.B. 1984. Child Development . 6th Edition. Singapore : Mc Graw-Hill.
- Osborn, D.K. and Osborn, J.D. 1981 . Discipline and Classroom Management . Athens :
Education Associates.
- Readdick, C.A. and Chapman, P.L. 2000. Young Children's Perceptions of Time Out .
Journal of Research in Childhood Education 15 : 81-87.
-